

Тема 7.
Аналіз витрат
підприємства
(стратегічний) і
собівартості продукції
(операційний)

1. Методика аналізу загальної суми витрат підприємства

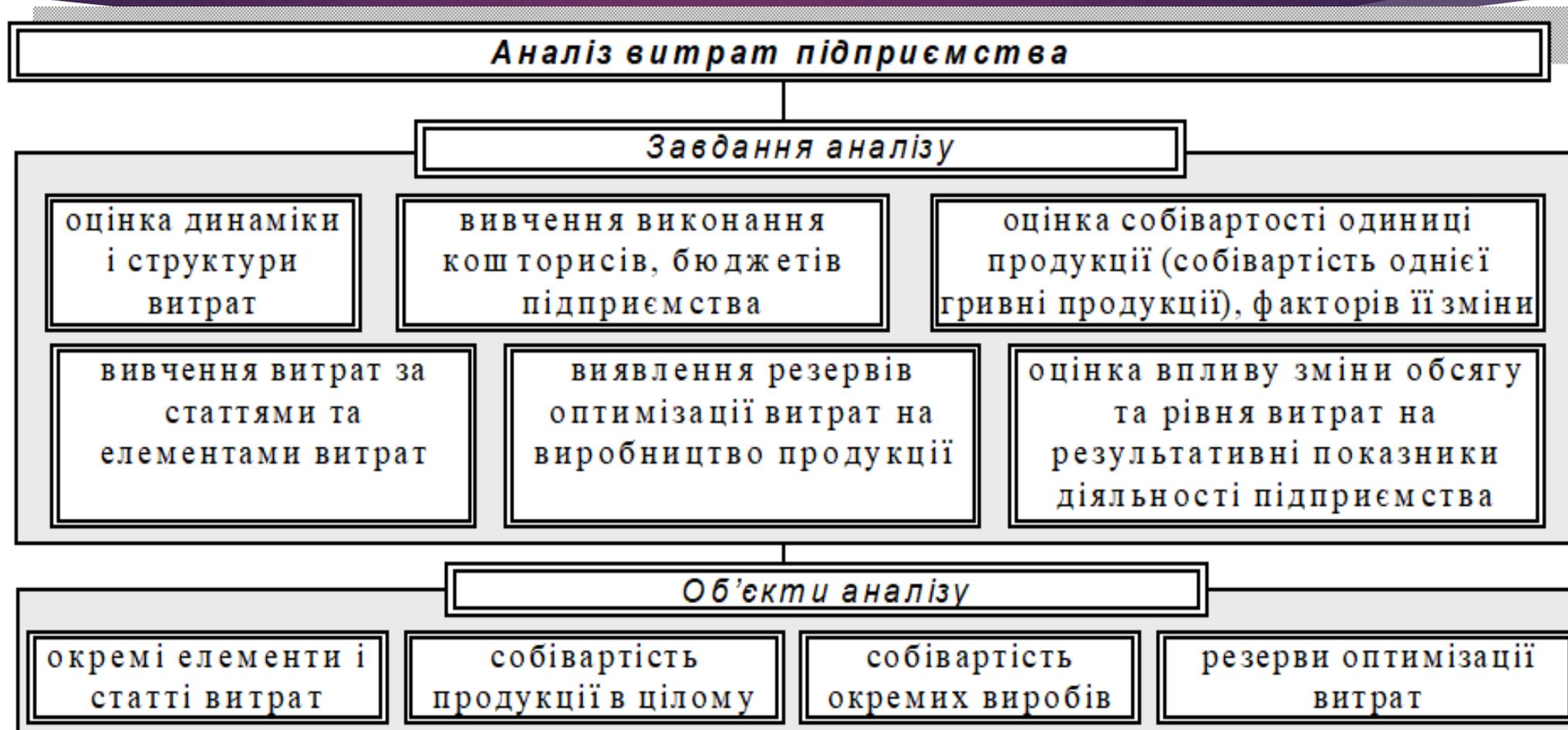
2. Методика аналізу структури витрат підприємства

3. Особливості аналізу прямих і непрямих витрат

4. Використання функціонально-вартісного аналізу при аналізі витрат підприємства

1. Методика аналізу загальної суми витрат підприємства

Етапи аналізу

Аналіз загальної суми витрат підприємства

оцінка виконання
кошторисів, бюджетів
підприємства

аналіз витрат на 1
гривню продукції

аналіз собівартості одиниці
продукції

Аналіз структури витрат підприємства

аналіз витрат за
елементами

аналіз витрат за
статтями калькуляції

аналіз прямих і непрямих
витрат

Оперативний аналіз витрат на виробництво

*Визначення резервів оптимізації витрат підприємства, їх вплив на
результативні показники діяльності*

На першому етапі аналізу загальної суми витрат на виробництво необхідно:

- надати загальну оцінку рівня собівартості,
- визначити відхилення звітних показників від прогнозних, кошторисних, бюджетних,
- оцінити їх динаміку,
- виявити фактори, що вплинули на ці відхилення.

Таблиця 1. Дані для аналізу впливу обсягу та структури продукції на собівартість одиниці продукції

Продукція	Обсяг виробництва продукції				Собівартість одиниці виробу, грн.		Собівартість продукції, грн.			Відхилення від кошторису собівартості продукції, грн.
	виробнича програма		факт		кошторис	факт	кошторис (гр. 1 х х гр. 5)	умовна* (гр. 3 х х гр. 5)	факт (гр. 3 х х гр. 6)	
	од.	%	од.	%						
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
А	20	28,57	21	28,00	206,0	190,0	4120	4326	3990	- 130
Б	13	18,57	11	14,67	210,0	215,0	2730	2310	2365	- 365
В	37	52,86	43	57,33	130,0	140,0	4810	5590	6020	+ 1210
Разом	70	100,00	75	100,00	166,6	165,0	11660	12226	12375	+ 715

* при плановій собівартості одиниці продукції, фактичному обсязі і фактичній структурі

Собівартість одиниці продукції у цілому по підприємству розраховується шляхом ділення загальної собівартості на обсяг виробництва.

За даними табл. 1, собівартість одиниці продукції знизилася на 1,6 грн. (165,0-166,6) (або на 0,96 %). На це вплинули:

- структурні зрушення у випуску продукції: зросла питома вага продукції В на 4,47 пункти структури, знизилася питома вага продукції А і Б відповідно на 0,57 та 3,9 пункти структури;
- зміни собівартості одиниці продукції за кожним найменуванням виробів. Так, собівартість продукції А знизилася на 16 грн., Б і В підвищилася відповідно на 5 і 10 грн.

Послідовність аналізу витрат на 1 грн. продукції :

- 1) оцінка динаміки витрат на 1 грн. продукції;
- 2) порівняння з даними інших підприємств, певними статистичними індикаторами, середньогалузевими показниками тощо;
- 3) виявлення впливу факторів на зміну рівня витрат на 1 грн. продукції;
- 4) визначення впливу виявлених факторів на зміну прибутку підприємства.

Фактори впливу на зміну рівня витрат на 1 грн. продукції :

⇒ **зміна структури випущеної продукції:** цей фактор впливає на загальну суму витрат через зміну середньої собівартості одиниці продукції у зв'язку зі збільшенням або зменшенням питомої ваги конкретного виду продукції (роботи, послуги). При зростанні питомої ваги продукції, яка має витрати на 1 грн. нижче, ніж на всю продукцію, величина витрат на 1 грн. продукції в цілому знизиться, і навпаки;

- ⇒ **зміна рівня витрат на виробництво окремих видів продукції:** собівартість продукції є сумою витрат на виробництво окремих видів продукції; відповідно, чим меншою є сума витрат на виробництво окремих видів продукції, тим нижчий рівень витрат на 1 грн. продукції, і навпаки;
- ⇒ **зміна цін на використані ресурси:** характер впливу цього фактору аналогічний впливу попереднього фактору;
- ⇒ **зміна цін на продукцію:** цей фактор здійснює обернений вплив на рівень витрат на 1 грн. продукції, тобто зниження цін зумовлює збільшення витрат на 1 грн. продукції, і навпаки.

Таблиця 2. Вихідні дані для аналізу впливу факторів на рівень витрат на 1 грн. продукції

<i>Продукція</i>	<i>Обсяг товарної продукції, тис. грн.</i>		<i>Індекс цін на продукцію (інфляційний фактор)</i>	<i>Товарна продукція фактична у порівнюваних цінах</i>	<i>Собівартість всієї продукції, тис. грн.</i>				<i>Відхилення фактичної собівартості від кошторисної</i>
	<i>виробнича програма</i>	<i>факт</i>			<i>кошторис</i>	<i>при кошторисній собівартості, фактичному обсязі та структурі</i>	<i>фактична при базисних цінах на продукцію</i>	<i>факт</i>	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>
<i>A</i>	4700	4830	1,04	4644	4120	4020	4090	3900	- 130
<i>Б</i>	2900	2870	1,09	2633	2730	2690	2700	2365	- 365
<i>В</i>	6400	6500	1,02	6373	4810	5030	5900	6020	+ 1210
<i>Разом</i>	14000	14200	X	13650	11660	11740	12690	12375	+ 715

За даними табл. 12. розрахуємо рівень витрат на 1 грн. товарної продукції способом ланцюгових підстановок:

⇒ рівень витрат на 1 грн. товарної продукції за кошторисом:

$$P_{\text{к}} = \frac{11660}{14000} = 0,833;$$

⇒ рівень витрат за кошторисом, перерахованих на фактичний обсяг випуску і структуру:

$$P_{\text{фк}} = \frac{11740}{13650} = 0,860;$$

⇒ рівень витрат на 1 грн. товарної продукції фактичної при базисних цінах на ресурси та продукцію:

$$P_{\text{фм}} = \frac{12690}{13650} = 0,930;$$

⇒ рівень витрат на 1 грн. товарної продукції фактичної при базисних цінах на продукцію:

$$P_{\text{факт}} = \frac{12375}{13650} = 0,907 ;$$

⇒ рівень фактичних витрат на 1 грн. товарної продукції:

$$P_{\text{ф}} = \frac{12375}{14200} = 0,871 .$$

Розрахунок впливу факторів на рівень витрат на 1 грн. продукції:

⇒ за рахунок зміни структури продукції (ΔP_{sc}):

$$\Delta P_{sc} = B_{j_{m_1}} - B_{j_{m_0}} = 0,860 - 0,833 = +0,027 ;$$

⇒ за рахунок ресурсомісткості продукції (ΔP_{sp}):

$$\Delta P_{sp} = B_{j_{m_2}} - B_{j_{m_1}} = 0,930 - 0,860 = +0,070 ;$$

⇒ за рахунок ціни на ресурси (ΔP_{sr}):

$$\Delta P_{sr} = B_{j_{m_3}} - B_{j_{m_2}} = 0,907 - 0,930 = -0,023 ;$$

⇒ за рахунок ціни на продукцію (ΔP_{sv})

$$\Delta P_{sv} = B_1 - B_{j_{m_3}} = 0,871 - 0,907 = +0,036 ;$$

$$\Delta B = B_1 - B_{j_{m_0}} = \Delta B_{sc} + \Delta B_{sp} + \Delta B_{sr} + \Delta B_{sv} ;$$

$$\Delta B = 0,871 - 0,833 = +0,038 ;$$

$$\Delta B = 0,027 + 0,070 - 0,023 - 0,036 = +0,038 ;$$

За проведеними розрахунками можна дійти висновку, що рівень витрат на 1 грн. товарної продукції підвищився на 0,038 грн. Така зміна зумовлена впливом наступних факторів:

⇒ зміна структури продукції спричинила збільшення витрат на 1 грн. товарної продукції на 0,027 грн.;

⇒ зміна цін на ресурси знизила результативний фактор на 0,023 грн.;

⇒ зміна цін на продукцію – знизила на 0,038 грн.;

⇒ зміна ресурсомісткості продукції – підвищила на 0,07 грн.

Найбільший вплив на рівень витрат на 1 грн. товарної продукції спричинила ресурсомісткість продукції. Тобто резервом зниження результативного фактору є зниження ресурсомісткості.

3. Методика аналізу структури витрат підприємства

Оцінка структури витрат проводиться за такими напрямками:

- ⇒ аналіз витрат за елементами витрат;
- ⇒ аналіз витрат, згрупованих за їх функціональною роллю у виробничому процесі, тобто за статтями калькуляції;
- ⇒ аналіз прямих матеріальних і трудових витрат;
- ⇒ аналіз непрямих витрат.

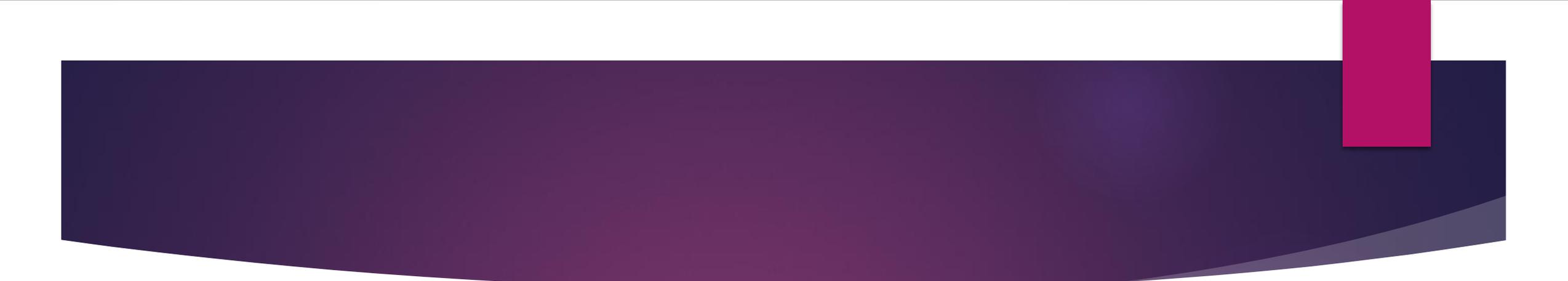
Аналіз структури витрат підприємства за елементами

Таблиця 3. Склад та структура витрат

№ з/п	Елементи витрат	Минулий період		Звітний період		Відхилення	
		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис.грн.	Питома вага, %	Абсолютне, тис. грн.	пункти структури
1	Матеріальні витрати	233	52,83	227	51,95	- 6	- 0,88
2	Амортизація	59	13,38	63	14,42	+ 4	+ 1,04
3	Оплата праці	90	20,41	94	21,51	+ 4	+ 1,10
4	Відрахування на соціальні заходи	35	7,94	36	8,23	+ 1	+ 0,29
5	Інші витрати	24	5,44	17	3,89	- 7	- 1,55
6	Разом	441	100,00	437	100,00	- 4	x

За результатами аналізу структури витрат за елементами формулюються такі висновки:

- ⇒ зміна питомої ваги витрат на заробітну плату – характеризує зміни трудомісткості продукції: збільшення питомої ваги таких витрат є наслідком збільшення трудомісткості продукції, і навпаки;
- ⇒ зміна питомої ваги матеріальних витрат – визначає зміни продуктивності праці: збільшення питомої ваги матеріальних витрат є наслідком зростання продуктивності праці, і навпаки;
- ⇒ зміна питомої ваги амортизаційних відрахувань – характеризує зміни технічного рівня виробництва, амортизаційної політики підприємства.

Отже, за даними табл. 3 фактичні загальні витрати менші за витрати у минулому періоді на 4 тис. грн. Найбільша зміна відбулася у вартості витрачених матеріалів, які зменшились у порівнянні з минулим періодом на 6 тис. грн.; амортизаційні витрати збільшилися на 4 тис. грн. у порівнянні з минулим періодом; збільшилися витрати на оплату праці на 4 тис. грн., а також відрахування на соціальні заходи – на 1 тис. грн. Але структура витрат суттєво не змінилася. Найбільшу питому вагу у структурі витрат як у звітному періоді займали матеріальні витрати – 51,95 %, так і у минулому періоді – 52,83 %.

Аналіз витрат за статтями калькуляції

передбачає визначення абсолютного та відносного відхилень за статтями витрат, порівнюючи фактичні дані з даними за прогнозними (кошторисними); обчислення частки кожної статті в загальній сумі витрат, структурних зрушень, що відбулися; надання оцінки змін кожної статті.

4. Особливості аналізу прямих і непрямих витрат

Аналіз прямих витрат полягає у порівнянні їх фактичного обсягу з кошторисним (прогнозним) чи базовим, і в обчисленні впливу окремих факторів на виявлені відхилення, розподіл відповідальності за виявлені відхилення.

Проведення аналізу **непрямих витрат** підприємства передбачає оцінку рівня, динаміки та структури загальновиробничих витрат (як правило, відокремлено витрат на утримання і експлуатацію обладнання та цехових витрат), адміністративних витрат підприємства.

Аналіз непрямих витрат проводиться окремо за статтями витрат умовно-постійних і умовно-змінних:

- ⇒ аналіз умовно-постійних витрат здійснюється шляхом порівняння суми та рівня цих витрат за звітний період у динаміці або з кошторисом. Детально вивчаються причини, які викликали перевитрачання і економію за кожною статтею;
- ⇒ аналіз умовно-змінних витрат проводиться шляхом порівняння їх фактичної величини на 1 грн. продукції (тобто рівня витрат) з кошторисним або базисним рівнем, перерахованим на фактичний обсяг виробництва продукції.

4. Використання функціонально-вартісного аналізу при аналізі витрат підприємства

До найбільш ефективних видів аналізу діяльності з метою виявлення резервів оптимізації витрат матеріальних, трудових і грошових ресурсів і, відповідно, зниження собівартості продукції відноситься **функціонально-вартісний аналіз**.

Функціонально-вартісний аналіз передбачає одночасне та взаємопов'язане дослідження функцій об'єкту (виробу, роботи, послуги) і вартості цих функцій (витрат живої та уречевленої праці на створення і виконання функцій).

Під *функціями* розуміють споживчі властивості (якості) об'єкту.

Функції поділяються на:

- 1) головну функцію, що виражає призначення об'єкту;
- 2) основні функції, що забезпечують виконання головної;
- 3) допоміжні функції, які реалізують основні;
- 4) зайві або непотрібні функції;
- 5) шкідливі функції.

У сукупності ці функції виражають споживчу вартість об'єкту.

Завдання функціонально-вартісного аналізу

підвищення конкурентноспроможності продукції

підвищення якості об'єкта в цілому або його складових частин

зниження витрат на виробництво (зниження матеріаломісткості, фондомісткості, трудомісткості, енергомісткості)

підвищення продуктивності праці

заміна дефіцитних, імпорتنих матеріалів і комплектуючих виробів

збільшення обсягу випуску продукції без додаткових капітальних вкладень

попередження, скорочення та усунення браку

ліквідація “вузьких місць” у виробництві

зниження експлуатаційних і транспортних витрат

підвищення екологічності виробництва

розробка нових або удосконалення існуючих конструкцій, технологічних процесів, систем організації праці та управління виробництвом тощо

«Економічний аналіз має пояснювати не лише результати, а й поведінку,
що до них призводить»
Торстейн Веблен

Дякую за увагу!

